

אפילוג

שאלת המפתח, גם כאשר אינה מודעת, המכריעה את כושר העמידה בסכסוכים קשים המתמשכים לדורות ומעוגנים עמוק באתוסים תרבותיים היא "לטובת מי פועל הזמן". הזמן כשלעצמו אינו "פועל", כמובן; השאלה היא למי מן הצדדים יש הצדקה עניינית לפתח תקווה לעתיד על יסוד הצטברות הישגיו בעבר, כושרו המוכח להתמיד במאבק והמגמות המחזקות בהתמדה את עמדת המיקוח שלו ואת כוחו. בעקבות מלחמת יום הכיפורים רווחה בזרם המרכזי של החברה הישראלית מרה שחורה. לא היה מדובר רק בזעזוע ההפתעה, בכישלון המודיעיני, בטעויות הקשות בהתקפות הנגד בימים הראשונים, בכאב האבדות הקשות, באכזבה ובאובדן האמון בהנהגה. לכל אלה נלוותה חרדה לגורלו של המפעל הלאומי כולו, על רקע ההערכה שכל המגמות – המדיניות, הכלכליות והצבאיות, בזירה הפנימית, האזורית והבינלאומית – נוטות לרעת ישראל, וכי הנחות היסוד בדבר יכולתה של ישראל להתמודד איתן היו מבוססות על יהירות חסרת כיסוי של ישראל ובזז חסר יסוד ליכולתם של אויביה הערבים.

בחלוף חמישים שנה אפשר כבר להציב את כל החרדות האלה בפרספקטיבה ולקבוע שלחלק הארי שלהן לא היה כיסוי. הכישלונות הישראליים בראשית המלחמה עודם כישלונות, הכאב עודנו כאב, הכעס על האחראים על מה שהיה אפשר למנוע עודנו מוצדק, אך לחרדה הקיומית לא היה מקום. המדינות שנלחמו בישראל לפני יובל שנים נתונות במצוקה חסרת תקדים בהיסטוריה המודרנית שלהן, חלקן מתפוררות, מדממות וכושלות בסיפוק הצרכים הבסיסיים של אזרחיהן, אחרות זקוקות לסיוע של ישראל במאבקן נגד אויבים אחרים. בכולן רווחת מאוד תחושה קשה ואין הרבה תקווה לעתיד.

ישראל נחשבת גם בעיניהן, למרות כשליה הממוקדים הרבים, להצלחה מסחררת בהתמודדות עם אתגרי המאה ה־21, ואזרחיה מעידים על חייהם הטובים גם כשהם כועסים על עיוותים והחמצות ונתפסים מדי פעם לחמיצות, לאכזבה ואפילו להיסטריה. חשוב לראות את מלחמת יום הכיפורים גם בפרספקטיבה הזו.